

תנחומא דברים א' - "ישושם מדבר וציה, מפני מה כתיב כך? ללמדך שבשעה שהקב"ה מגלה שכינתו על ישראל, אינו נגלה עליהם כאחת, מפני שאין יכולין לעמוד באותה טובה בפעם אחת, שאם יגלה להם טובתו כאחת ימותו כלם.... אלא מה הקדוש ברוך הוא עושה? מתגלה להם קמעא קמעא. בתחילה משיש את המדבר, שנאמר ישושם מדבר וציה ואח"כ תגל ערבה ותפרח כחבצלת, ואחרי כן פרוח תפרח, ואחרי כן כבוד הלבנון נתן לה, ואח"כ המה יראו כבוד ה' הדר אלקינו".

ויש להבין, וכי איזו תחילה של התגלות היא זו שמשיש את המדבר, וכי מה בכך שמקום שהיה שממה מתחיל לפרוח והופך למקום יישוב? כיצד ניכר גילוי השכינה בהפרחת המדבר, שהוא עניין גשמי מוחלט?

אכן, ע"פ פשוטו ר"ל, כי עצם הבשורה על השכינה העתידה לבוא היא גילוייה של שכינה קמעא קמעא, ובכך שאנו עומדים ורואים היאך המקום הולך ומכין עצמו מבחינה גשמית, אנו מתבשרים כי הנה הנה הוא בא. וכיון שאין כבודה של שכינה להיות בארץ שממה וחרבה, לפיכך עומד הקב"ה ומכין לעצמו את מקומו תחילה בכל ענייני צרכי הגשם להתאימו לייעודו לעמוד לכבוד ה' הדר אלקינו, ובכך אנו מתבשרים בבשורת הגאולה העתידה.

וכך בתחילה משיש את המדבר - דהיינו הופך את מקום הארץ הלזו הנשמה - השממה המוחלטת, למקום פורח [ואף מקומות מדבר ממש נעשים למקומות יישוב פורחים]. ואח"כ הופך את אותו המקום הראוי ליישוב, למקום שהחיים בו שוקקים והומים ומרובים כצאן אדם. ואח"כ מעמיד את כבוד הלבנון, דהיינו כבודו של מקום המקדש, ועיר האלקים המושפלת עד שאול תחתיה מתחילה אף היא להתכונן מבחינה גשמית להתאים לשמש כעיר לקודש ולמקדש. וכלולה בזה גם הכנת המקום מבחינה גשמית להכיל ריבוי עולי רגלים בסביבות ירושלים, כגון ע"י הכנת בתי הארחה גדולים בריבוי גדול סביב אותו מקום וכבישת הדרכים ומבואות העיר להכנס לתוכה המון עם בריבוי גדול. כל הדברים הללו הינם בבחינת "רגלי מבשר" לעת בוא כבוד ה' הדר אלוקינו, בעת בה תמלא הארץ דעה את ה' ויבטלו רשעים ושלטונם מן העולם.

"וידעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם כי אני ה' בנתי הנחרסות נטעתי הנשמה אני ה' דברתי ועשית" (יחזקאל ל"ז, י"ז).

אמנם יתכן, שדברי המדרש ירמזו לתהליכי הגאולה האמתיים, ואפשר לומר שכל אותם ביטויים "משיש את המדבר... ואח"כ תגל ערבה ותפרח כחבצלת, ואחרי כן פרוח תפרח, ואחרי כן כבוד הלבנון נתן לה, ואח"כ המה יראו כבוד ה' הדר אלקינו" הינם משל לשלבי הגאולה המוזכרים בגמ' כמבואר במגילה י"ז: "שסדר התפילה נתקן על-פי סדרי הגאולה. ישנה גאולה ראשונה, שהיא ביטול גזירת שעבוד מלכויות וצרותיהם המכוונת כנגד ברכת ראה בעניינינו, ואח"כ קיבוץ גלויות - כנגד תקע בשופר, ואחריה כסדר הברכות שבתפילת שמו"ע - השבת הסנהדרין, כילוי המינים, הרמת קרן צדיקים, בנין ירושלים, משיח בן דוד והשבת העבודה,

שכל אלו הם מסדרי תיקון העולם בגאולה.

במאמר זה ובמאמרים נוספים אחריו נשתדל בעז"ה לעסוק מעט בסדרת תהליכים אלו.

□ □ □

כשאנו מתכוונים באותם סדרי גאולה, מעניין להיווכח בחלוקה שישנה ביניהם, בין אותם תיקונים נצרכים שאנו מצווים עליהם בתורה,

לבין התיקונים שאינם מוטלים עלינו, דהיינו שאין הם מצוה מן המצוות האמורות בתורה, שאותן מצוות אינן מתבטלות אלא מחמת האונס, אך כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה להשתדל לבטל האונס ולקיים המצווה.

כי הנה ההצלה משעבוד מלכויות ופריקת עול אומות העולם מעלינו אין אנו מצווים בה. אדרבה, הרי מבואר בגמ' שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם (מסכת פסוקים פ"ב) - הרי שאסור למרוד בהם בטרם נודע לנו שבא זמן החפץ מלמעלה לגאלם. וא"כ גאולה ראשונה זו אינה מוטלת על ישראל.

לעומת זאת לגבי קיבוץ גלויות, הרי מוטל על כל איש ישראל לעלות וליישב את הארץ ולקיים מצוות יישוב ארץ ישראל, וכמבואר ברמב"ן, שזהו שאמרה תורה "וירשתם אותה וישבתם בה" (שבת פסוק ד'). אף שגם במצווה זו ישנה הגבלה שלא לעשות עליה זו בכח וביד חזקה כנגד שלטון האומה השולטת בארץ, מ"מ בכל שנות גלותנו היינו מצווים בה במקום שאפשר לקיימה באופנים כשרים, כמו בהשתדלות לרישיון האומות ובעליה של יחידים, או בעליית רבים שלא בדרך מלחמה בכח וביד חזקה, וכמבואר בש"ס, שאף בזמן הגלות קיימת מצוה זו, ותקנו תקנות רבות לחיזוק יישוב א"י והיותה ביד ישראל, עד שאמרו שלגודל חשיבותו הוא דוחה שבות של אמירה לנכרי בשבת.

כמו"כ לגבי מינוי סנהדרין, הרי המצווה מוטלת עלינו - "שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם ויצוו לעשות הטוב ויזהירו מן הרע..." (ספר המנוחות לרמב"ם מ"ע קע"ח), וממילא כלול בזה גם ביעור הרשעים

והרמת קרן הצדיקים.

וכן לעניין בנין ירושלים - שבפשוטו היינו בנין בית המקדש - ועניין העמדת מלכות משיח בן דוד, הרי אנו מצווים בהם כשאפשר לנו לעשותם כהלכתם, כמו שאמרו "שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכריז זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה" (פסחים כ'), וכן עניין העבודה הרי הוא כולל הרבה מצוות המפורשות בתורה.

נמצינו למדים כי שני חלקים בגאולה, הראשון שאינו מוטל על ישראל כלל ואדרבה אסור הוא להם, והיינו פריקת עול שעבוד הגוים מעלינו, בזמן שהיינו משועבדים תחתיהם, שלא למרוד בהם בכח, וחלק זה אין לישראל בו אלא התפילה, ואף בזה י"א שהגבילו את אפשרויותינו כמ"ש רש"י בכתובות (ק"ה). "ל"א שלא ידחקו גרסינן לשון דוחק שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי".

לעומת זאת, עומדים שאר ענייני הגאולה בהם צריכים אנו לתפילה ולרחמים כדי שנוכל אנחנו לקיים מצוותינו ולעשותם, והרי הם ככל המצוות שאין אנו פטורים מלהשתדל בהם, למצוא שעת הכושר ולברר האופנים היאך יהיה ניתן לעשותם כראוי. וכמו שמצאנו למרנן גאוני ישראל רבינו עקיבא איגר ורבינו החת"ם סופר ז"ל, שראו לנכון להשתדל בעבור שיתאפשר בזמנם להקריב קרבנות במקום המקדש. [עיי"ש עוד בשו"ת חת"ם יו"ד ב' רל"ו, במה שהאריך לבאר שטומאה וכהנים מיוחסים ובגדי כה"ג אינם לעיכובא]

והנה לכאורה היה אפשר לומר, שגם הגאולה הראשונה לצאת מתחת יד שעבוד האומות, גם היא מוטלת עלינו, והיינו ע"י התשובה, אשר בלעדיה לא תיכון הגאולה בין בענייני שעבוד מלכויות ובין בענייני המצוות המוטלות עלינו, שלא נזכה לאפשרות לקיימן, וכמשמעות הפסוקים בפרשת נצבים (ל' ג') "ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך, ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצ' ה' אלקיך שמה" - הרי משמע, שלא נצא מתחת יד האומות ועינינו עד שנשוב בתשובה. וא"כ מצוות התשובה הינה חלק בלתי נפרד מן הגאולה והיא הרי מוטלת עלינו.

אך לפי"ז יש להקשות מפני מה הוצרכה הגמ' במגילה י"ז: שהזכרנו לעיל, לבאר את מה שסדרו את ברכת הגאולה - ראה בעניינינו, בברכה השביעית משום ש"בשביעית מלחמות", ומלחמות אתחלתא דגאולה הם, ולא ביארו באופן פשוט, שסדרו זאת אחר ברכת השיבנו וברכת סלח לנו משום שכך הוא הסדר, שאחר התשובה באה הסליחה ואחריה הגאולה, וככל סדר הברכות שסידרום באופן זה, כיון שצורתם לבוא בזה אחר זה.

אך באמת לא קשיא כלל, שהרי כבר מפורש בדברי חז"ל, שאין הגאולה תלויה בתשובה, כמבואר בגמ' בסנהדרין (ל"ב), שאף ר' אליעזר שתק לראייתו של ר' יהושע, שיש קץ מוחלט שאינו תלוי בתשובה, והוא בזמן שתכלה גבורתם של ישראל שיהיו שפלים למאוד, כדפי' רש"י